

Petri György

„TANULSÁGOS ÉS SZÖRNYŰ UTAZÁS”*

PGY: Volt akkor az Írószövetségnek saját külügyi osztálya, ma már nincs, megszüntette a Művelődésügyi Minisztérium, és ilyen cserealapra küldtek a szocialista országokba és fogadtak íróvendégeket, és így kerültem én ki. Igen tanulságos és szörnyű utazás volt egyben. Baromi zsúfolt volt, mert nem egész egy hónap alatt jártam Moszkvában, Leningrádban, Tallinnban és Tbiliszipben. Az út azért lett rövid út, 28 nap, mert nem bírtam a Szovjetuniót. Állati kínos volt, ilyen konspiratív szervezés, mert mégsem sérthettem meg a vendéglátóimat azzal, hogy torkig vagyok velük, és valami egészen zavaros mesét találtam ki, amit, gondolom, ők egy percig sem hittek el, hogy a nem tudom milyen fordítóm átutazik Budapesten, és csak annyi idő van, hogy a repülőtéren tudok vele találkozni a tranzitban, valami fontos ügyben, és ezért... Nagyon ritkán fog el ilyen vad türelmetlenség: úgy éreztem, hogy most innen azonnal el kell menni, holott tejbenvajban fűrésztöttek. Valószínűleg azzal lettem torkig, hogy komoly erőfeszítéseket kellett tennem, hogy láthassak valamit a Szovjetunióból. Egyrészt a tolmács, aki KGB-s volt természetesen, lehetőleg nem szállt le rólam, tehát mindig meg kellett szervezni, hogy valahogy lekoptassam, aztán utólag kiderült, hogy mindig tudták, hogy hol vagyok. Tapintatosan jelezték. Ez akkor derült ki, amikor Jozsif Brodskijt meglátogattam. Valószínűtlen társbérletben élt, egy hatalmas szoba volt különben, a könyvei dobozokban voltak, és a dobozok egymásra rakva, azokból falak alakultak ki, és ilyen kis sikátorokon közlekedtünk. Nagyon kedves, szelíd ember volt.

*

[...] Moszkvában ennyi volt.** Aztán Moszkvában fejeződött be. Ekkor átmentünk Leningrádba. Van egy Vörös Nyíl expressz, ez Leningrád–Moszkva–Leningrád között közlekedik. Az tulajdonképpen meglepően civilizált volt. Hálókocsiban utaztunk, és a kalauznő állandóan hozta a teát. És ez valahogy egész éjjel ment, mert sem én, sem a tolmácsom nem nagyon tudtunk úgy látszik vonaton aludni, meg valahogy annak ellenére, hogy éjszaka utaztunk, és nem sokat lehetett látni a tájból, azért az, hogy Oroszországban vagyok, annyira felizgatott, hogy nem tudtam aludni. És a nő, amikor látta, hogy fény szűrődik ki a függöny mögül, mindig beszólt, hogy kérünk-e teát. Gyakorlatilag egész éjszaka teázgattam a tolmácsommal, ennek megfelelően elég törődötten érkeztem Leningrádba. Leningrádot komor, de szép városnak találtam. Azt túlzásnak tartom, amit az oroszok mondanak rá, hogy Észak Velencéje. Azért nevezik Észak Velencéjének, mert a Névának rengeteg csatornája van, de gondolom, azért Velence kellemesebb

* A Pap Mária által 1989-ben készített, könyv terjedelmű életinterjú ezt megelőző fejezetét a *Holmi* 2009. szeptemberi számában közöltük, kivéve az itt olvasható zárórészét, amely már az új témát, a Szovjetunióba tett utazást vezeti be. Ennek a magnóra vett beszélgetésnek a dátuma 1989. április 13. A csillag után következő rész április 18-án keletkezett. A címet mi adtuk, és itt-ott kiigazítottuk az élőbeszéd pongyolaságait.

** A moszkvai beszámoló nagyobb részét Petri kivette a gépelt kötetből, amikor A NAGY UTAZÁS című versén dolgozott. Ez a szöveg a PETRI GYÖRGY MUNKÁI IV. kötetében jelent meg (Magvető, 2007. 516–533.).

város lehet, mint Pétervár. De valóban szép, mert ez a város úgy épült, hogy Nagy Péter megbízott egy építész csapatot – elképesztően modern ötlet, hogy minden utcára alternatív épületmegoldásokat tervezzenek, és aztán amikor elkészültek az egyedi épülettervek, akkor összehívott egy újabb szakértőbizottságot, amiben már maga is részt vett, és akkor sakkozgattak, hogy minden utca harmonikus legyen. Tényleg minden utca elképesztően egységes. Ettől egy kicsit steril is a város. Furcsa, hogy amikor azt mondtam, hogy na, ez egy város, Moszkva az egy borzalom, akkor a tolmácsom meg más oroszok is azt mondták, hogy ők elismerik, hogy egy idegen számára Leningrád szebb, de mégis Moszkva az igazi, az Oroszország, és ott van élet, csak én nem vettem észre, csak a kellemetlen oldalát. Persze lehet, hogy ebben igazuk volt. Ja, még egy dolgot nem mondtam el Moszkváról, ami a másik kontaktusom oroszokkal. Van egy egész éjszaka nyitva tartó valutabár Moszkvában, ami szemérmetlen és jellegzetesen szovjet mechanizmussal működik. Nekik az a fikciójuk, hogy egy rubel az egy dollár. Az a furcsa, hogy itt senkitől semmilyen igazolást nem kérnek, hogy honnan van valutája. Azt kiszúrtam magamnak, hogy tele van ügynökökkel, már KGB-ekkel ez a hatalmas, kicsit szuterénben lévő hodály. Nyilvánvaló, azt ki tudják szűrni, hogy ki a külföldi, és az nem érdekli őket. Az ember odaül a bárpulthoz, három rubelért kap három dollárt, ja nem, odamegy egy pénzváltóhelyhez, három rubelért kap három dollárt, annyi egy whisky, és akkor odamegy, és a pincérnek odaadja a három dollárt, ami így állandóan kering a pincér és a pénzváltóhely között. Én azért élveztem, hogy whiskyt ihatok Moszkvában. Ami ebben nyomasztó volt, az, hogy egy csomó moszkvai fiatal ott áll, akinek egyrészt vagy nincs annyi rubelje, hogy ilyen áron tudjon italt venni – akkor 3,50 volt egy üveg vodka –, vagy féltek, nem mertek váltani. Aztán mondták is, hogy nem lehet tudni, milyen szisztémájuk van a KGB-eknek, egyszer csak kihalásznak valakit, és aztán kifaggatják, hogy honnan is van annyi pénze, hogy idejárjon. Nem tilos egyébként, csak nem egészen szabad, vagy nem mindenkinek szabad, a franc tudja, hogy hogy működik ez. Az állati nyomasztó volt nekem, hogy ilyen szerencsétlenek bejönnek, és nézik a whiskysüveget, és ez a hely abszolút föl volt szerelve, úgy nézett ki, mint egy nyugati bár. Stílusában is. A bárpult krómacél rúddal, bőrrel borított bár, magas bár-székek, hihetetlen választék, ott minden volt. Na és akkor ott őgyelegtem, és kiszúrtam magamnak egy egyetemista fiút meg lányt. Mondtam, hogy ha akarnak valamit inni, én külföldi vagyok, magyar, és sok pénzem van, amit abszolút nincs mire elköltenem, meghívom őket szívesen. A fiú tudott valamennyire angolul. Jól elvultunk, mert egyikünknek sem volt kisebbrendűségi érzése a nyelvtudásától. Megittunk ott néhány whiskyt, és akkor mondták, hogy van otthon vodkájuk, és ha van kedvem, akkor látogassam meg őket, és megisszuk a vodkát náluk. Valami kurva nehezen sikerült találni egy taxit, jó messze laktak, megint valami többszörös társbérletben, ugyanezekkel a vas kereszt-rudakkal és lakatokkal és mindennel. Bementünk, és egyszer csak kijött egy aggastyán, nem derült ki, hogy ő kicsoda, vastag gyapjúzoknijában, jégergatyában meg valamilyen pamuttrikóban, hosszú ősz szakálla volt, és mint valami haragvó próféta, elkezdett ezekkel a fiatalokkal üvöltölni. Nem tudtunk elég jól kommunikálni angolul, úgyhogy nem derült ki, hogy ki az isten, a nagypapa vagy ki, tény az, hogy onnan pucolni kellett. De ilyen dosztojevszkiji jelenet volt, mert üvöltött, és vérben forgott a szeme ennek a nagypapának vagy pátriárkának, tényleg olyan volt, mint egy látomás, ahogy a lány csitítgatta, a fiú valahogy közben előkerítette a vodkát, ami elég hosszadalmas volt, mert lakatok, pántok ki, aztán ugyanezek vissza. Nem tudtam megérteni, mert aztán ez az

aggastyán egy másik szobába vonult el. Ez elég hosszan zajlott, s ezalatt megállás nélkül üvöltött, és a lány megszeppenve nyugtatgatta, abból aztán végképp nem értettem egy szót se, ha ordítva és baromi gyorsan beszélnek oroszul, és akkor a zuhógó esőben valami parkba mentünk. De a parkokat Oroszországban éjszakára bezárják, mert valóban rendszeres erőszakolás zajlott, amíg a parkokat éjszaka nyitva tartották, meg rengeteg embert ütöttek le. Oda tehát nem lehetett bemenni. Rettenetesen esett az eső, végre aztán találtunk a parkon kívül valami padot és egy fát, ami úgy-ahogy védett az esőtől, és akkor azon ittuk meg hárman azt az üveg vodkát. És állati kedvesek voltak, mert hát taxi sehol, és gyalogoltak be velem a zuhógó esőben. Gyakorlatilag visszajöttek velem a belvárosig, ahol már lehetett taxit kapni. Azt mondták, hogy egyrészt nem olyan biztonságos Moszkva éjszaka, másrészt meg természetes, hogy visszakísérnek, mert nem ismerném ki magam. Ezek nagyon emberi lények voltak. Moszkvában egyébként az volt a nyomasztó, hogy... persze a szállodai személyzet nyilván külön be volt idomítva arra, hogy semmi közvetlenkedés a külföldiekkel. Volt, amikor hirtelen olyan őrtítően magányosnak éreztem magam, hogy főztem két neszkafé, és kimentem, hogy megkínálom a gyezsurnaját, és nem fogadta el. Lehet, hogy ez már a megvesztegetési kísérlet kezdetének számított volna, hogy egy kávé elfogad tőlem. Ez is apróság, de nagyon jellemző, állati rossz érzés volt, és fokozta ezt a magányérzést.

Leningrádban a Gosztinyica Európában szálltam meg, ahol egy kifejezetten elegáns és kellemes szobám volt. Vagy ott kajáltam, vagy a közelben lévő Astória Szállóban, ahol viszont teljesen a cári Oroszországban érezhette magát az ember. A pincérek olyan alázatossággal és udvariassággal és gyorsasággal szolgáltak ki, és állandóan figyeltek mindenre, damasztok, ezüstök, nemes porcelánok, szóval nagy elegancia és hihetetlenül jó kaja... kaviáros vajás kenyér, a kenyeret forrón hozták, és a pincér kente meg kaviárral, megkérdezte, hogy citrommal kérem-e, és akkor egy kis metszett kristálykancsóból öntötte rá a citromot. Míg általában a bolti kiszolgálás vagy az olcsóbb büfékben a kiszolgálás elképesztően trehány, ezeken az elegáns helyeken – ezt másutt is megfigyeltem – már-már kínosan tökéletes. Hátulról tudják, hogy most egy pohár pezsgőt akarok, és azonnal ott teremnek.

Nem tudom, hogy Leningrád miért olyan fontos, hogy miért változott meg a dolog, de itt valamiért erőteljesebb lett a figyelés. Adtak egy háromjegyű számot, és akkor előpattant egy fekete Volga egy sofőrrel, és vittek, ahova akartam. Nem mondom, hogy ezt kötelezővé tették, de eléggé érzékeltették, többször elmondták, hogy bárhova, ha rövid útra akarok menni, akkor is ez jár nekem. Benne volt, hogy ez azért inkább kötelező. Áthágtam ezt a szabályt többször, akkor viszont jelezték, hogy tudva van. Nem kommentálták és nem mondták meg, hogy hol voltam, de jelezték, hogy tudva van. Sajnálom, hogy ott nem nyáron voltam, mert gyönyörű a cári kert meg a Néva, na és akkor láttam életemben először tengert, a Finn-öbölben voltam. És bele is estem a tengerbe. Kivételesen nem voltam részeg, hanem megláttam egy medúzát a tengerben, és egy elég meredeken lejtő kikövezett part volt, és börtalpu cipőben voltam, és nagyon óvatosan mentem le, de az alján moszat volt. Szerencsére nem mélyült hirtelen a víz, úgyhogy körülbelül derékig merültem el a vízben, kihalásztam a medúzát, és elég nagy kinnal visszavánszorogtam. A medúzát kidobtam, levettem a cipőmet, azt is kidobtam, és zoknis lábbal már jobban tudtam lábbal is kapaszkodni, és visszamásztam. Szerencsére nem volt messze a szállodától. Elég sajátos látványt nyújthattam, amint egy elegáns szállóba bemegyek, és utánam csikokban folyik a víz...

PM: *Kezedben egy medúzával.*

PGY: Igen. Aztán a medúza egy darabig megvolt, amíg Leningrádban laktam. Három nap múlva döglött meg, mert azt találtam ki, hogy teleöntöttem a kézmosót hideg vízzel, megszóztam, hogy a tengert imitáljam, és ott lakott. Cseréltem a vizet időnként, de így is három napot bírt csak, ezek szerint nem tudtam hiánytalanul szimulálni a tenger-víz összetételét. A tenger az tényleg elementárisan nagy élmény volt. A nagy hegyek nem tettek rám különösebben mély benyomást. A tengerrel kapcsolatban metafizikai emelkedettség fog el. Akkor láttam először olyan hidat is, amit szétnyitnak, meg akkor láttam először óceánjárót, ilyen hihetetlenül nagy, többemeletes hajót. Az Auróra cirkálót csak kívülről sikerült látnom, mert éppen tatarozták, készültek november hetedikére, de akkor én már Grúziában voltam. Nagyon furcsa élmény volt, mert annyit hallottam, hogy az Auróra cirkálónak milyen fontos katonai szerepe volt, és egy egész kicsi naszád tulajdonképpen. Olyan, mint egy kis dunai kirándulóhajó, csak éppen ágyú van rajta. Ez furcsa csalódás volt, mert valami hatalmas dologra számítottam.

Egy kellemes élményem volt. Voltam egy Auróra című lap szerkesztőségében, ami részben külföldi irodalmat közöl, de hazait is, havi folyóirat. Csupa fiatalember volt a szerkesztője, és elképesztően kulturáltak. Ott még valahogy a némettudásomat is elő tudtam venni, és nagyon üdítő volt, mert addig is és azután is zömmel pártidiótákkal, írószövetségi funkcionáriusokkal hoztak össze. Ezekkel tényleg lehetett beszélni. Meglepően tájékozottak voltak, mondjuk úgy harminc évvel ezelőttig. Lehetett Rilkeről és Eliotról beszélni velük. Nagyon jó hangulatú dolog volt, és annyira feloldódtam, hogy a tolmács ott is hagyott, mert kiderült, hogy beszélnek angolul vagy németül, és látta, hogy nem készülünk megdönteni a szovjethatalmat, és erről nincs mit jelenteni. És ezek a fiatal leningrádi szerkesztők is láthatólag élvezték, hogy egy külföldivel beszélhetnek. Volt köztük költő is. Az érdekes volt, hogy velük is szándékosan szóba hoztam a '68-as prágai inváziót, mint mindenhol, egyszerűen provokálni akartam őket, hogy halljak egy manipulálatlan véleményt, és az volt az érzésem, hogy egyetértettek. Nem cáfolták, nem vitakoztak semmiben, teljesen rezerváltak voltak, tudomásul vették, amit mondtam, és azt hiszem, egyetértettek velem. Nyilván veszélyes lett volna, ha ezt ki is mondják. Valószínű, hogy egy ilyen szerkesztőségben, ahol külföldiek is megfordulnak, a falaknak is fülük van. Lehet, hogy többek között ezért is hagyott a tolmácsom nyugodtan magamra, mert a magnó úgy is be volt kapcsolva. Azt hiszem, ez volt egyébként az egyetlen intézmény, ahol európeákkal találkoztam.

Ja, az entrée-ban az volt a kellemetlen még, hogy várt minket egy autó, és mondta a tolmács, hogy valahova el kell még mennünk, mielőtt a szállodába megyünk, és hogy, hogy nem, ez a valahova a leningrádi KGB központja volt. Akkor nagyon megdöbbenem, mert ilyen gyermetegül és pofátlanul hazudni, ez valószínűleg orosz sajátosság. Valakivel beszélt pár szót, és aztán visszajött, és azt mondta, hogy ja, ő eltévedt, ez a KGB, tulajdonképpen máshová megyünk, ez egy ismerőse volt, véletlenül találkoztak. Hát ez nyilvánvalóan a csekkolás volt, be kellett mutatnia, hogy valóban megérkeztünk Leningrádba, és nem más, esetleg tiltott területeken kóborlunk. És akkor tényleg elmentünk még valahova, ahol bement egy szobába, az egy ilyen alibihely volt. Aztán még valahogy megjelent egy igen csúnya Anna Pavlovna, úgy nézett ki, hogy ez a szeretője vagy az egyik szeretője ennek a fiúnak, mert ez folyton úton volt, mint a hajóskapitányok. És akkor olyan erős volt, talán nem is a nőhiány, talán a magányérezés, mert végig, azzal együtt, hogy sokat voltam mindenféle rendezvényen, pokolian egyedül éreztem magam. Nem is tudom, hogy ez az ország nagyságából vagy borzalmasságából adódott, de rettenetesen szenvedtem. Úgyhogy elkezdtem ennek az állati ellenszenves és elég

csúnya nőnek udvarolni. Véletlenül akkor tudtam néhány Apollinaire-verset franciául, és felhívtam az éjszaka közepén telefonon, és elmondtam neki: „Letéptem ezt a hangszálat... és várlak téged, hisz tudhatod”, és jó éjszakát kívántam, szóval ilyen plátói őrjöngésbe kezdtem, mert nyilvánvaló volt, hogy a tolmácsom szeretője vagy az átmeneti barátja. Máskáltunk együtt néha, és akkor ilyen trubadúrstílusban próbáltam udvarolni neki a tolmács közvetítésével, aki szemrebbenés nélkül tolmácsolt, és nagyon kedves volt.

A tolmáccsal egyébként volt egy érdekes eset. Állítólag Heinrich Bölltől kapott 500 márkát, és megkért, hogy vegyek neki a szálloda devizás üzletében selymeket. Mert neki állítólag nem volt szabad ajándékot, különösen pénzt elfogadnia a vendégektől, és az állását kockáztatná, ha vásárolna. Ez volt egyike a néhány őszinte pillanatának, az érdekei azt diktálták, hogy kénytelen legyen őszinte lenni. Mire én megkérdeztem tőle, hogy velem mi történik, mert hivatalosan nekem sem szabad, hogy nyugati valutám legyen. Mire azt mondta, hogy nézd, téged kiutasítanak az országból. Nagyon korrekt volt. Mondtam neki, hogy jó, akkor próbáljuk meg, el tudom viselni – mondtam némi éllel, mert kezdett elegendő lenni, pedig ez még csak a második hét volt –, szóval elviselem, ha kiutasítanak az országból. És megvettem neki a selymet 500 márkáért. Különböző selymeket. Kiderült, hogy azon kívül, hogy tolmács volt és KGB-tiszt, azzal egészítette ki szerény KGB-s jövedelmét, hogy különböző textíliákat szerzett be, és nyakkendőket varrt. Abszolút professzionális módon varrt nyakkendőt, és mondta, hogy ezeket elképesztő áron tudja értékesíteni. Szörnyűek voltak a nyakkendők, rettenetesen ízléstelenek, de teljesen érthető volt, hogy ez nagy buli, mert a Szovjetunióban annyira típuskonfekcionált a ruhaipar, hogy minden kell, ami egyszerűen csak más. Szóval ha te kimmennél Moszkvába, tetőtől talpig le akarnának vetkőztetni, és mit tudom én, 500 rubelt kapnál azért, ami rajtad van. Mert ott olyan nincs. És olyan hihetetlen éhség van a máságra, hogy teljesen aránytalan összegeket adnak mindenért, ami más. Nem tudom, hogy meséltem-e, egy ilyen olasz mokaszinom volt, és ezt mindenáron meg akarta venni tőlem egy pasas, és valami elképesztő összeget, majdnem egyhavi fizetést ajánlott fel érte. Mondtam neki, hogy de értse meg, hogy ebben az egy pár cipőben jöttem ki. Mezítlábjárjak? Azt mondta, az nem érdekes, bemegyünk egy cipőboltba, és vesz nekem egy pár cipőt, plusz kifizeti ezt a mit tudom én, 120 rubelt ezért a cipőért, és akkor minden rendben van. És akkor bementünk egy cipőboltba. Ekkor megértettem, mert tökéletesen egyforma szarbarna cipők sorakoztak garmadában. Aztán szerencsére kiderült, hogy neki kicsi a cipőm. Így nem került sor a vételre, elestem 120 rubeltől, ő meg elesett egy gyönyörű olasz mokaszintól.

Szóval melleleg nyakkendőszabó volt ez a kalandos életű tolmács, aki postai pilótaként kezdte az életét a katonaság után. Büszkén mutogatta is mindig azt a fél láncot, amin rajta volt a neve és valami azonosítási szám, szóval nagyon büszke volt, hogy a távolkeleti postaszolgálaton dolgozott. Elképesztő pasi volt. Éles vitánk volt '68-ról. Mondtam neki, hogy aljasság volt, és ez tulajdonképp azt jelenti, hogy a szocializmus, a nemzetközi munkásmozgalom, az internacionalizmus az tökéletesen hazug demagógia lett. Furcsa, hogy nem védte meg az inváziót, hanem azt mondta, hogy politikai hiba volt. Próbáltam vele megértetni, hogy ez több volt, mint hiba, hogy ez egy más erkölcsi és más történelmi jelentőségű ügy, mint egy egyszerű politikai hiba. És én akkor azt hittem, hogy egyszerűen arról van szó, hogy a vendég iránti udvariasságból nem azt mondja, hogy de ezt így kellett csinálni, látva, hogy én úgy fel vagyok háborodva, hanem

elítéli, csak egy enyhébb és lojálisabb szemszögből, aztán rájöttem, hogy nem, hogy egyszerűen van egy nagyoros sovinizmus, hogy mi a birodalom érdeke. Tehát ő ezt abból a szempontból mérlegelte, hogy természetesen Csehszlovákiát nem lett volna hiba elfoglalni, ha nem olyan katasztrofálisan rossz a nemzetközi visszhangja, őszintén úgy gondolta, hogy így viszont tényleg hiba volt. De önmagában az, hogy egy ilyen kis vacak országnak, mint Csehszlovákia, a szuverenitása, méltósága, az őt tökéletesen hidegen hagyta. Őszintén és ösztönösen birodalmi érdeken gondolkodott. Merőben hatalomtechnikai kérdés volt számára. És nem volt buta fiú egyáltalán. A műveltségén egyébként voltak elképesztő hézagok. Egyszer bementünk egy könyvesboltba, és volt ott egy kis kétnyelvű Poe-kötet, és azt nézegettem, erre közölte, hogy azért furcsa, hogy ilyen könyveket kiadnak, hiszen a Poe az egy fasiszta volt. Teljesen elképedtem, és mondtam neki, hogy Poe egyrészt 1848-ban vagy '49-ben halt meg, amikor még egyszerűen nem volt fasiszta gondolat, de még abban az értelemben se nevezhető fasisztának, hogy nem volt etalista vagy erőszakpárti, egyáltalán nem foglalkozott ilyen dolgokkal. Mire ő mondta, hogy de, Poe az fasiszta volt. Amiből csak arra tudtam következtetni, hogy valamit félrehallott valami szemináriumon, mert különben egész normálisan lehetett vele beszélni. Furcsa hasadt lelkű lény volt, mert kimondottan jó viszonyba kerültünk, szívesen beszélgettem vele, és láthatólag ő is kedvelt, de enyhén szólva igen jól külön tudta választani a hivatást a magánélettől, mert egy akkora jelentést írt rólam, amit átküldtek a magyar írószövetségnek is – mint Kis Jancsi anyján keresztül megtudtam –, hogy attól kezdve soha többet nem utazhattam ilyen írószövetségi csereutazás keretében. Ez már akkor kiderült, hogy én egyáltalán nem utazhatok, de Földeák Iván, aki a külügyi csoportnak a vezetője volt, nem mondta meg, hogy miért. Nagyon kínos helyzetbe került. Az Éva ment Bulgáriába – ez '74-ben volt, sőt '75-ben –, és én kértem akkor egy bolgár utat, és a Földeák Iván azt mondta, hogy hű, az marha jó, hogy akarok menni Bulgáriába, mert a bolgárok már meg vannak sértődve, mert egyszerűen senkinek nincs kedve Bulgáriába menni, és időnként már reklamálnak, hogy miért nem jönnek a magyar írókollégák, és fasza lesz, hogy én megyek. Hozzam el másnap az útlevelemet. Másnap aztán állati kínban fogad, hogy ne haragudjak, hogy fölöslegesen befárasztott, mert az a helyzet, hogy közölték vele a külügyminisztériumban, hogy sajnos nem utazhatok. És kérdeztem, hogy miért nem, mire teljesen rémülten azt mondta, hogy ne kérdezzem, nem mondhatja meg. Mondtam, jó, akkor tudomásul veszem, és elutaztam turistaként. Visszatérve a tolmácsra, ez a pasi, ez valószínűleg nem tehetett mást. Utólag kevésbé ítélem el a viselkedését. Egyébként hosszú ideig a legváltozatosabb alkalmakra, például április negyedikére – azt hitte, hogy ez nekem egy ünnep –, november hetedikére és újévre küldött üdvözlőlapot, aránylag hosszú szöveggel. Érdekes módon, noha tudta, hogy nem tudok oroszul, mindig oroszul írt. Lehet, hogy egy KGB-ügynöknek tilos angolul levelezni. Utólag megérttem a magatartását, mert nemcsak neki mondtam el a '68-as dörgedelmeimet, hanem nagyon sokszor, pontosabban minden lehető alkalommal, többnyire olyankor, amikor ő is ott volt. Tehát ő valószínűleg nem tehetta meg, hogy nem írja meg, mert akkor őt jelentik fel. Neki egyszerűen szépen le kellett írnia, hogy én miket beszéltem, és az elég zaftos volt. Amennyire ezt a vendég kötelező udvariassága megengedi, azért beszéltem elég rendesen arról is, hogy milyenek a benyomásaim a Szovjetunióról.

Leningrádban azután a Brodskijjal való találkozás volt még igazán fontos. Illetve volt még egy nagyon kellemetlen látogatásom az Ermitázsban. Az a legmegnézhetetle-

nebb képtár. Egyszerűen ki van tapétázva a fal képekkel. Mondjuk egy terem Tizian, de úgy, hogy majdnem fedték egymást a képek. Arra ment ki, hogy az mind van, és még meg lehetett tudni a katalógusból, hogy még van hatszor annyi a pincében, csak egyszerűen nem fér el. Cserélik az anyagot. Döbbenetes, hogy micsoda anyag van. A végén találtam egy félreeső folyosón – úgy látszik, jelentéktelennek tartották – egy pici Brueghelt, piszkoszürkés havon egy varjú. Ott leültem egy félórára, és azt nézegettem, gyönyörű kép volt, és végre valami intimitás. Na most az Ermitázsnál undorítóbb épületet keveset láttam. Belülről gyakorlatilag malachitból van. Malachitmérgezést lehet kapni. Nem is lehet cipőben bemenni, hanem egy ilyen mamuszt adnak, mert a cipő felkarcolná, és minden malachit, az asztal malachit, a szék malachit...

PM: *És csak zöld a malachit?*

PGY: Lényegében zöld, mindenféle erezzel, melyek részben a zöld különböző árnyalatai, és vannak kék meg rózsaszín erecskék is benne, szóval székek, asztalok, minden malachit, meg mindenféle ilyen malachitgolyók, nem tudom, malachitmániája lehetett – azt hiszem, nem Nagy Péter, talán a Katalin építtette –, szóval az iszonyatos élmény volt, és ráadásul az Ermitázs előtt vastag furnérból ki volt rakva egy Leninposzter, ami olyan magas volt, mint az Ermitázs. Képzeld el, hogy belépsz a térre, és ez a híres sapkás, sildes sapkás Lenin ezzel az előretett kézzel, és tizenhat méter magas, ez azért nem semmi. És utána jön a malachit. Tudom, hogy utána, amikor visszamentem Moszkvába, nem mentem el a Tretyakovba, mert olyan sokkhatással volt rám, hogy egy darabig nem akartam festményt látni. A városnézésből egyébként ilyen hülyeségeknek van jelentőségük számomra, hogy kiutóztunk arra a helyre, ahol Puskin és D’Anthès párbajozott, és az nagyjából úgy néz ki, mint akkor. Ilyen emlékhely, és még azt is pontosan lehet tudni valami feliratról, hogy hol állt Puskin, és hol az ellenfele. Ott elálldógtam egy darabig, mert Puskit nagyon szeretem. Ami igazán érdekes volt, az a [...] nevű japán lánnyal való megismerkedésem, ő vitt el aztán a Brodskijhoz. Az a lány a Ritter Gábor nevű fiúnak volt a menyasszonya akkor, azóta a felesége, két gyerekük van. Amerikában talákoztam velük utoljára. Egészen különös viszonyban voltunk. Nekem nagyon tetszett. Nem tartozott az igazán szép japán nők közé, kicsit tömzsi, szögletes japán típus, apró volt, de nem kíséreltem meg intimebb kapcsolatba kerülni vele, mert annyira fogalmam sincs a japánok etikai kódexéről, nem tudtam, hogy ez nem lenne-e durva sértés vagy esetleg égbekiáltó bűn, vagy ellenkezőleg. Hihetetlenül kedves lány volt, meghívott magához rengetegszer, meg főzött nekem, megérezte valahogy, hogy magányos vagyok, és ezért mindennap eljött hozzám a szállodába, ott ült éjjel, kettőig, és beszélgettünk, és ő papírmadarakat hajtogatott nekem hihetetlen ügyességgel mindenből, a cigarettásdoboz ezüstpapírjából, szalvétából, akármiből, úgy, hogy ő beszélgetett, és közben oda se nézett, járt a keze, mint amikor a nők kötnek. Nagyon szép madarakat hajtogatott, sokáig megvolt még aztán néhány. Neki barátja volt Brodskij. Meséltem az előző szalagon, hogy ő is egy ilyen megosztott társbérletben élt, a könyvei dobozokban voltak felhalmozva, a dobozok nem értek a plafonig, de mégis ilyen sikátorok képződtek, belül nagyon szegényes, egyszerű bútorokkal, egy kis asztalka meg néhány karosszék, és ott teázgattunk. Akkor ő már túl volt néhány fogolytáboron és kényszermunkán, huliganizmusért és munkakerülésért került be, valójában vallásos és politikai tárgyú verseiért. De ő szelíd politikai költő volt, nem az a durva, mint mondjuk én. Mondjuk, olyan verseket írt, hogy hogy néz ki a zsidótemető Leningrádban. Azt le is fordítottam angolból, és megjelent a *Máshonnan Beszélő*ben jóval később.

Meg egy verse tényszerűen megállapítja, hogy Leningrád egyik legszebb pravoszláv templomában varrodát rendeztek be. Ezt láttam is. Kívül meghagyták a templomot, a földszint magasságában a falakat áttörték, ablakokat raktak be, és belül zakatoltak a varrógépek. Jól be lehetett látni. És fölötte a hagymakupola. Ez még a kevésbé istentelen ötleteik közé tartozik, mert az egyik legszebb pravoszláv székesegyházban berendezték az ateista múzeumot. Nem tudom, hogy megvan-e még, én nem láttam, csak tudom, hogy amikor meghallottam, hogy van egy ateista múzeum, akkor erősen elgondolkoztam rajta, hogy vajon mit mutogatnak egy ateista múzeumban. Mert a vallásnak vannak ereklyéi, szent könyvei, az ateizmus természeténél fogva nem rendelkezik ilyesmivel. Leginkább egy nagy üres templomot tudtam elképzelni, ahol ki van írva közepen, hogy Isten nincs.

A Brodskij egyébként akkor nagyon szegényesen élt, nem üldözték már, írhatott semleges verseket, fordíthatott, gyerekverseket írt. Nagyon kedves, szelíd ember volt, és egy nagyon kínos élményem volt vele, aminek aztán igazi jelentősége lett részben a Lukács-hoz való viszonyomban, részben pedig a... szóval valamilyen módon ez egy távoli impulzus volt, hogy én később aktív ellenzéki lettem. Mert kivettem németül három példányban a Lukácsnak a Szolzszenyicin-tanulmányait, egyet neki, és kettőt azért, hogy adja oda a barátainak. És akkor azt mondta, hogy köszöni szépen, oda fogja adni a barátainak, de mind a hármat. Tudja, hogy a Lukács egy nagy filozófus, meg bizonyára ezek a tanulmányok is kitűnőek, de hát ő sajnos nem hallotta, hogy Lukács György tiltakozott volna Csehszlovákia megszállása ellen. És mondtam, hogy írt valami hetvenoldalas levelet vagy Kádárnak, vagy a Központi Bizottságnak. Azt mondta, hogy ez őt nem érdekli, mert ez Lukács és Kádár vagy Kádár és a párt magánügye. De ha Lukács megszólal, akkor az valahogy eljutott volna a szovjet közvéleményhez, és annak igenis jelentősége lett volna. Az, hogy Kádár vagy Lukács ezt belső pártügyként kezeli, annak az ő számára az égvilágon semmi jelentősége nincs, és éppen ezért ő nem fogja elolvasni ezt a könyvet. Mindezt nagyon szelíden, de nagyon határozottan mondta el, és én akkor tényleg megrendültem, nem is kicsit, mert én valahogy úgy gondoltam, hogy Lukács nem értett egyet, és ezt még közölte is a párttal. Szóval az erkölcsileg nyomasztó élmény, hogy rádöbbszem a saját hülyeségemre, hogy egy lényegében vallásos beállítottságú és kifejezetten apolitikus költőtől kell hallanom egy abszolút kézenfekvő politikai érvet arról, hogy mit kellett volna tennie Lukácsnak '68-ban. Elég különös, hogy pont ennek az embernek meglehetősen jelentős szerepe volt a politikai fejlődésében, mert hiszen állandóan a praxisfilozófiától és a kritikai elmélettől zengett az egész Lukács-iskola, és akkor jövök rá, hogy a praxis azért mégiscsak azt jelentené, hogy az ember csinál valamit, és a Lukács nem csinál semmit, mert a csinálás tényleg nem volt más, mint a korcsulai aláírás.

Tallinn és Tbiliszi együttesen azért volt érdekes, mert láthattam két kis köztársaságot és szükségképpen nagyon különböző hangulatú két várost, de nagyon megdöbbenett, hogy ezek idegen testek. Ez abból látszott, hogy egymás közt nem beszélnek oroszul, többnyire igen gyatrán tudnak oroszul, mind Tallinnban, mind Tbilisziben tapasztaltam azt, hogy nem kevesen vannak olyan emberek, akik körülbelül olyan színvonalon tudtak oroszul, mint én, tehát egy jó oroszos gimnazista nívóján, és azzal is találkoztam, hogy általában elég barátságatlanok lettek, ha oroszul próbáltam beszélni velük, míg ha angolul beszéltem, akkor azt nagy ritkán volt, aki megértette, de általában nagyon kedvesen jelezték, hogy sajnos nem értik. Tallinnban tulajdonképpen semmi érdekes

nem történt. Ez egy nagyon szép, szomorú város. Vörös bazalttal vannak az utcák kikövezve, és folyton elered az eső, aztán folyton kisüt a nap, és fénylik a bazalt, de ilyen furcsa szűrt fénnel süt a nap, és nagyon sejtelmes. Ott tulajdonképp egy gasztronómiailag kellemes, de amúgy rendkívül visszataszító élményben volt részem. Ez volt a legmarkánsabb példája annak, hogy van egy új uralkodó osztály, pontosan úgy, ahogy Milovan Gyilas leírta, és ez leplezetlenül és szemérmetlenül dúskál a javakban. Van Tallinnban egy Glória nevű étterem. Nem tudom, miért Glória, hiszen ez egy vallásos szó. Ott az észt írószövetség párttitkárával és szakszervezeti bizalmijával egy munkaabéden vettem részt. Szerencsére ezekkel nem nagyon kellett beszélgetni, mert a zabálás és az ivás élvezetének adták át magukat. Az volt a furcsa ebben az étteremben, hogy elég nagy étterem, elképesztő luxussal berendezve. Ez modern étterem volt, de nem tudom, olyan, mintha Le Corbusier vagy Gropius tervezte volna meg kívül-belül. Egyedül mi voltunk a vendégek, és akkor megkérdeztem a tolmácsomat, hogy hogyhogyan ebben a gyönyörű étteremben nincs senki rajtunk kívül, mire mondta, hogy ja, ez nem egy nyilvános étterem. Ez egy olyan étterem, ami a párttagoknak és a külföldi díszvendégeknek volt fenntartva. Na most ez egy villásreggeli volt, délelőtt fél tizenegyől fél háromig tartott. Kicsit olyan, mint a svédasztal, az oroszok zakuszkinak hívják, csak nem egyszerre van kirakva, hanem egymás után hoznak ilyen apró fogásokat. Elképesztő volt. Fekete kaviár, vörös kaviár, lazac, rák, különböző hasék, saláták, halszeletecskék, édességek, kristálykancsóban előttünk a vodka és egy nagyobb kancsóban víz jéggel, ezenkívül többféle külföldi sör, nagyon jó márkájú borok, és a pincér állandóan ott állt a hátam mögött, és ha elfogyott a poharamból, akkor hátranyúlt, egy szalvétába csavart üvegből megtöltötte ezt a kis kristálykancsót, beletöltötte a vodkát, cserélte a vizet, ha elolvadt a jég, és egy másik pincér hozta a kajákat folyamatosan. Ez csak azért volt ott, hogy engem kiszolgáljon. A többiek azok maguknak töltöttek, ő csak engem szolgált ki, szóval a személyes szolgálatomra rendelt pincér volt. Úgy éreztem magam, mint egy bojár. Nagyon rosszul ebben a minőségemben, mert noha állatira élveztem, mert én tulajdonképp az ilyen tengeri herkentyűkön le tudnám élni az életemet, de hát ez valami állati nyomasztó volt. Az volt a szerencse, hogy ez a két barom nem strapálta magát a beszélgetéssel, úgyhogy a tolmácsommal beszélgettem közben, ők meg szemérmetlenül az ingyen repizabálás örömeinek hódoltak. Hát szóval ez minden hedonisztikai érteke ellenére iszonyúan kellemetlen volt. Természetesen Tallinnban is egy méregdrága szállodában laktam, olyan szobám volt, aminek az egyik fala tükör volt, egy teljes tükörfal. Ott is rengeteget ittunk, mert ott ezen kívül semmi más programom nem volt. Három napot töltöttünk ott, és egy Tallinn, Öreg Tallinn nevű sajtósági helyi pálinkaféleséget ittunk roppant mennyiségben, nagyon finom volt. Ott is jött az ellenőrzés, mert a tolmács mondta, hogy találkozni fogunk egy barátjával. És akkor a barátja jött, leült, beszéltek pár szót, és akkor én proponáltam, hogy igyunk valamit, mire a barát azt mondta, hogy sietnie kell, és sajnos most nem, majd máskor. Ebből is egyértelmű volt, hogy az én kísérőmet is kísérték. Jó fárasztó volt, mert utána visszamentünk repülővel Moszkvába, Moszkvában át autóval a másik repülőtérre, és mentünk Tbiliszibe, ami fantasztikus volt. Télikabátban, sálban, sapkában mentünk, és Tbilisziben 22 fok volt és gyönyörű őszi. Nagyon szórakoztató város volt, attól eltekintve, hogy aludni egyáltalán nem lehetett, mert a szálloda előtt... nagyon elegáns szálloda volt, kb. a Kossuth Lajos utcának megfelelő helyen. Itt az volt a jó, hogy valamilyen rejtélyes okból a tolmácsom egy másik szállodába került, a szomszéd szállodában lakott, tehát viszonylagos

függetlenséget élveztem, viszont a szovjet hadsereg egész éjjel gyakorolta a díszlépést a szálloda előtt. Egyszerűen döngött a föld. Ebből származott az egyetlen nagy konfliktusom, mert úgy éjfél tájban ki akartam menni, mert rájöttem, hogy itt aludni nem lehet, és gondoltam, hogy akkor elmegyek, és valamit csinálok, nagyon szép este volt, szinte ingujjban lehetett sétálni, és eleve feldühített, hogy zárva van a szálloda. Nem tudom, miért dühített fel, hogy zárva van, mert minden szálloda zárva van éjszaka, csak persze szó nélkül kiengedik az embert, itt meg azt mondta a portás, hogy ne menjek ki, mert az életveszélyes, mire én állatian begurultam, és természetesen azt hittem, hogy ez merő sumák, és azt akarják, hogy be legyek zárva éjszakára a szállodába, és addig ordítottam – hát elég keveset érthetett belőle, mert ilyen orosz–angol makaróninyelven meg időnként zaftos magyar káromkodásokkal fűszerezve követeltem, hogy azonnal nyissa ki az ajtót, aztán pár perc ordítózás után – mármint én ordítottam – kinyitotta az ajtót, és nagyon hangulatos volt, mindenféle kocsákat találtam, és mindenféle sötét helyekre elvetődtem, aztán később a Rimmától, a Dalos Gyuri feleségétől tudtam meg, hogy a portás egyáltalán nem alibinek mondta ezt, nem falból mondta, hanem Tbiliszi tényleg a világ egyik legveszélyesebb városa, éjszakánként néhány embernek átvágják a torkát. Szóval a portás egyszerűen attól a blamától félt, hogy netán egy külföldit gyilkolnak meg. Ráadásul nyilván tudta, hogy én valami speciális vendég vagyok. Én viszont a veszély minden tudata nélkül nagyjából bebolyongtam a grúz alvilág rejtelmait, mert egészen sötét kocsákat fedeztem fel, de a kutya se bántott. Sőt, volt olyan, ahol meghívtak egy italra, meg odaültek az asztalukhoz. A grúzoknak van egy furcsa ételük, olyan tészta, mint a szilvás gombóc, de hússal van töltve, és van valamilyen olajos, ecetes keverék, amibe valamilyen füvet vagdálnak bele, amiről abszolút nem sikerült kiderítenem, hogy micsoda, és általában azzal mindent leöntenek, és nagyon finom, és ezt úgy eszik – előttebb helyeken is –, hogy egy nagy közös tál van, hatalmas mennyiség, és ezt kézzel eszik. Beletunkolják abba a saftba. A grúz alvilág testvéri szívvel fogadott, úgy látszik, amiben szerepet játszhatott az, hogy megmondtam, hogy magyar vagyok, és kiderült, hogy Észtországban és Grúziában is tudják, hogy kik a magyarok, tudják, hogy ott volt '56, és ezért nagyon szimpatizálnak velünk, meg grúzoktól és észtektől is hallottam, hogy Magyarország az egy nagy és független ország, szóval bizonyos fokig mi a nagy testvér vagyunk számukra.

Na most Tbilisziben volt egy fokozottabb kiadása ennek a tallinni Glória étteremnek, mert valahogy éppen észt–grúz kulturális napok voltak, és érkezett egy észt íróküldöttség, többek között egy Lennart Meri nevű író, akit én ismertem, megismerkedtem vele Tallinnban – ő volt az egyetlen emberi lény, akivel Tallinnban sikerült összeismerkednem –, neki megjelent egy-két írása magyarul is – és ott összeakadtunk, és akkor hozzászaptak engem is az észt–grúz kultúrtaálkozóhoz, hogy még nemzetközibb legyen. A találkozóra egy vadászkastélyban került sor valahol fenn, magasan a Kaukázusban. Már az odavezető repülőút is csodálatos volt, ez volt a legélvezetesebb repülőutam, mert magas, hófödte hegycsúcsok között ment a repülőgép, és állandóan az volt az érzésem, hogy belerohan a következő hegybe, és ez fantasztikusan jó volt. Na most amikor mentünk ebbe a vadászkastélyba ilyen nagy konvojban, Csajkák, Ziszek, Volgák, egy idő után kiderült, hogy egyszerűen nincs út. Leginkább egy kavicsos patakmederre emlékeztetett az, amin mentünk, ezt viszont rendes hegyi patak szelik át. Akkor jöttem rá, hogy miért ilyen magas építésűek a szovjet autók. Ezek vidáman gázoltak át a hegyi patakokon, nem is rázkódtunk különösebben. Átmentünk egy-két grúz falun. A grúzok

egyébként általában kurva gazdagok, mert virágot és gyümölcsöt visznek fel, és ezt általában a repülőtéren eladják a neppereknek, és a következő repülővel repülnek vissza. A repülés állati olcsó volt a Szovjetunióban akkor. Na de van nyomor is, és ezek a falvak elképesztőek voltak. Mondjuk, mint a legsötétebb Szabolcs megyei cigánytelepeken, úgy néztek ki a házak, és elég lesaványodott, rongyos kisgyerekek álltak és bámulták a csodát, hogy jönnek az urak géperejű hintóikon. És leírhatatlanok voltak ezek a falvak. Düledező vályogputrik. És a grúzok elég szépek, nagyon nyomasztó látvány volt a sok szép kisgyerek meg kislány ilyen rongyokban és mezítláb, ahogy csodálja az autókat. És akkor megérkeztünk a vadászkastélyba, ahol két hatalmas hosszú asztal volt, lócák, mit tudom én, medvebőrrel letakarva, hogy kényelmesen essék az ülés rajta, és akkor elkezdődött valami igazi feudális tivornya. A dolog feudális jellegéhez hozzátartozott, hogy volt egy kobzos fiú és egy lány, aki állandóan halkán, finoman énekelt az uraknak, hogy valami szórakozás is legyen zabálás és vedelés közben. Ez őrzítő volt. Először jöttek a pohárköszöntők. Korábban azt hittem, hogy ez csak egy orosz téboly, de úgy látszik, ez egy birodalmi örület, a pohárköszöntő, ahol is mindenkinek beszédet kell mondania. Úgy történik, hogy kb. háromnegyed literes ökörszarvban van a bor, amin ezüstlánc van, na most ezt általában ki szokták inni egy hajtásra, nem is igen lehet mást csinálni, mert különben tarthatod, másképp kiömlik a bor belőle. De kiderült szerencsére, mert többen mondtak előttem pohárköszöntőt, hogy ki kell inni, és ki is ittam, hogy megmutassam, hogy a magyarok se alábbvalók. Azzal már állati kínban voltam, hogy mi a lófaszt mondják pohárköszöntőnek. És a szertartás úgy zajlik, hogy amikor valaki kiitta ezt a túlköt, akkor átdobja valakinek, az elkapja, teletölti borral, feláll, és elmondja a pohárköszöntőt. Tudtam, hogy előbb-utóbb rám is sor kerül. Az volt a mázlim, hogy az előttem lévő delikvensnél a tolmácsom kiment. Nem tudom, miért ment ki, lehet, hogy hányni, a franc tudja, mindenesetre teljesen megváltozott a hangulat, és az, aki aztán nekem dobta át a túlköt, az belekezdett egy beszédbe, hogy most üríti ezt a szarvat arra a Magyarországra, amelyik megőrizte nemzeti identitását, viszonylagos függetlenségét, nyelvét, kultúráját, szóval egy kemény nacionalista beszédet mondott, majd átdobta nekem. Így meg volt oldva a dolog, mert elmondtam egy hasonlóan tüzes nacionalista beszédet – szerintem nem sokan értették, mert kénytelen voltam angolul beszélni, bár később kiderült, hogy azért értették elegenden –, pontosabban szidtam az oroszokat, főleg ebből állt a beszéd, nem akartam ünneprontó lenni, és ezért nem mondtam nekik, hogy nem vagyunk azért annyira függetlenek, nem kell ezt túlzásba vinni, de ettől baromi jó hangulat lett. Tanácstalanul álltam ott a kezemben az üres szarvval, és akkor valaki megmutatta, hogy hova kell továbbdobni. Hát amennyire célozni tudtam, odadobtam – ugye addigra megittam másfél liter bort; nem szeretem a bort, és ezért rosszabbul bírom, mint a töményet. No de hát ez még csak a jéghegy vízből kiálló része volt tivornyailag. Ez volt a bemelegítés. Utána jött aperitifnek valami kibaszott erős vodka, azt hiszem, az volt, amit később vodka néven árultak Magyarországon, ez 65 fokos vodka. Ez ugyan aperitifnek volt szánva, de nem aperitifmennyiségben fogyasztotta a társaság, hanem úgy jó sokáig és jó sokat. Ezek után kezdődött a zaba. Az komoly tortúra volt, mert hihetetlen mennyiségű bárány, birka, marha, tészták, saláták. Éreztem, hogy valamennyit mindenből enni kell, mert ez olyan, mint a falusi lakodalom, ahol mindenből kell enni, mert különben megsérted őket, meg egy kicsit lenéznek, hogy kákabélű vagy, úgyhogy római módra végigettem a lakomát, időnként kimentem hányni, kiöblítettem a számat, és utána folytattam az evés-ivást. Amikor mind-

ez lezajlott, akkor kaptunk valami erős teát, valamilyen zöld teát, attól meglepően... nagyon furcsa állapotba kerültem, kijózanodtam, rettentő élénk lettem, és kiélesedtek az érzékeim, és ezek után jött egy kis grúz konyakbemutató. Kiderült, hogy többféle grúz konyak van, ezeket ki kellett próbálni. Mindet alaposan kiprobáltuk. Itt elkövettem egy hibát, amiből majdnem lincselés lett, de aztán megbocsátottak. Azt találtam mondani, hogy az örmény konyak se rossz, mire felhördültek, hogy micsoda, mire mondtam, hogy pardon, ugye Magyarországon nem lehet grúz konyakot kapni, csak örményt, és az örmény konyak a magyar konyakhoz képest jó, mert a magyar konyak az rossz stb., de természetesen ez nagyságrendekkel jobb és felülmúlhatatlan. Én nem tudtam, hogy a grúzok gyűlölik az örményeket és viszont. Persze gondolhattam volna, hogy ez természetes, hiszen a románok is gyűlölik a magyarokat, a magyarok is a románokat, a szlovákok is a magyarokat és viszont, hiszen ez így természetes elnyomott kis népeknél, hogy utálják egymást. Valahogy a tolmács magamra hagyott, ő is jó részeg volt, és elkezdett ott valakikkel beszélgetni, és hát akkor már teljesen siker volt az egész társaság, olyannyira, hogy a kobzos fiú odajött hozzám. Tudott egy keveset angolul, de ő is sokat ivott, ami abból is látszott, amit mondott, mert megkérdezte tőlem, hogy hogy lehetne elintézni, hogy eljöjjön Magyarországra, és politikai menedékjogot kérjen Magyarországon. Nagy nehezen elmagyaráztam neki, hogy ez lehetetlen, az egyetlen lehetőség az, hogy próbáljon társasutazással eljönni Magyarországra, találjon magának egy magyar lányt – szép srác volt –, és vegye feleségül, és akkor jöhet Magyarországra. Esetleg. De hát ez már mutatja a részegség magas fokát, hogy hirtelen annyira szabad és független országnak képzelte Magyarországot, hogy mi menedékjogot adhatunk egy szovjet állampolgárnak. Ezek után visszaültünk az autókba, de a biztonság kedvéért még a zsebünkbe tömtek egy-egy liter konyakot. Akkor elkezdődött az autókban az éneklés. Lehúzott ablakokkal mentünk, és mindenféle szép grúz dalt bömböltek a kaukázusi éjszakában. Ebből az alkalmából sikerült eljutnom a patológikus részegség olyan fokára, hogy – felmentünk még a Lennart Merinek a szobájába, ahol folytattuk az ivást a tolmácsommal és a Lennart feleségével, aki egy nagyon szép, nagyon attraktív nő volt, igaz, hogy 190 centi magas, és a részegségnek egy bizonyos pontján az a határozott meggyőződése alakult ki, hogy a Lennart nem is a férje ennek a nőnek, hanem elrabolta a nőt, és nekem kell megmentenem és megvizsgáltanom. A nő már lepihent, már hálóingben volt, és az ágyban feküdt, mi meg az asztalnál ittunk, és erre a legheylesebb megoldásnak azt gondoltam, hogy levettem a cipőmet, és bebújtam a nő mellé az ágyba, ahol haladéktalanul elaludtam. Aztán másnap reggel tudtam meg, hogy Lennart meg a tolmácsom átcipeltek a saját szobámba, és betakartak, és reggel a tolmács elmesélte, hogy mi történt az éjszaka, és akkor állati kínban voltam, mert mondta, hogy siessünk, mert a Lennarték már várnak reggelire, mire mondtam, hogy ne hülyéskedjen, hát ezek után... mire mondta, hogy a legtermészetesebb dolog, mi ilyenek vagyunk, ha iszunk, akkor bármi előfordulhat. És valóban Lennart is, a felesége is rendkívül kedvesen fogadtak, sőt még fel is idéztük a történetet, mint egy jó sztorit. A grúzok is baromian isznak, az északiak meg még keményebben. Szóval egyáltalán nem tekintették a dolgot az illem elleni vétségnek, hanem a jó, egészséges tökrészegség természetes velejárójának, ami jó anekdota lesz majd. Ez tulajdonképpen tetszett nekem, mert valóban nem voltam magamnál. És akkor felidéződött bennem, és elmondtam, hogy mi volt az én idea fixám, ami erre készített, és ezen is egy jót röhögtek, és minden rendben volt.

Na most ezek után visszamentünk Moszkvába, ahol akkor már kategorikusan nem voltam hajlandó belemenni semmilyen programba, mondtam, hogy én csak mászkálni akarok. Rossz idő volt, és akkor két-három napig ment, hogy szociológus módra jártam be gyalog Moszkvát, és figyeltem az emberek öltözködését. A cipőpucolók voltak nagyon nyomasztó élmény. Rengeteg cipőpucoló van, ami bizonyos fokig egy logikus intézmény Moszkvában, mert állandóan sár, lucok, hó van, csak hát én jobban örültem volna, ha nem emberi cipőpucolók, hanem cipőpucoló automaták lettek volna, mert ezek többnyire öreg bácsik és nénik voltak, ültek egy kis bódében, körülöttük a cipőkrémek meg a kefék és egy zsámoly volt, amire az ember feltette a lábát, és akkor. Egyszer kipróbáltam, nem mintha érdekelne, hogy fényes-e a cipőm vagy nem, és szörnyű érzés volt, hogy egy ilyen nyolcvanéves anyóka legörnyedt a lábamra, és fényesítette a cipőmet. Nekem nagyon szörnyű volt, és sokszor néztem, hogy katonatisztek odarakják a csizmájukat – rengeteg katonatiszt nyüzsög Moszkvában –, és tényleg ennél a kasztnál mint ha öröklődnének a cári katonatisztek és az arisztokrácia visszataszító viselkedésgyegyei, parvenü módon, ahogy hanyagul odarakja a csizmáját, rágyújt, és elnéz, és amikor kész az egyik lába, odateszi a másikat, és aztán odadobja a pénzt. Szóval az egész ilyen abszolút dölyfös és undorító. Egyre deprimáltabb lettem. A rossz időjárás, az állandó lucok, meg Moszkva tényleg egyszerűen bűdös és koszos. Aztán az adta meg a végső lökést, hogy fel akartam hívni Alizt, és valahogy egyszerűen nem jött össze. Elkezdtém éktelenül káromkodni magyarul, és akkor egyszer csak megszólalt egy magyar nőnek a hangja, és azt mondta, hogy itt Budapest, de egyszerűen nem működik a vonal, és elnézést. Akkor megpróbáltam még kétszer, és nem sikerült beszélni, és akkor valami rémes kétségbeesés fogott el, és úgy döntöttem, hogy ebből az országból haladéktalanul el kell menni. A 27. napon határoztam el, hogy elegendem van, és azt mondtam a tolmácsomnak, hogy beszéltem a feleséggel – nyilván tudta, hogy nem beszéltem a feleséggel –, és nekem muszáj holnap mindenképpen visszarepülni, intézze el valahogy, akárhogy. Emiatt utólag volt lelkiismeret-furdalásom, mert később tudtam meg, hogy az bizony elég gyakran előfordul, hogy egy vonat tele van vagy egy repülőgép, és valamilyen fontos ember vagy külföldi elvtárs el akar utazni, akkor olyan prioritások érvényesülnek, hogy egyszerűen valakit lezavarnak a repülőgépről, és az megy majd máskor. Ezt jóval később tudtam meg, és állati lelkifurdalásom volt miatta.

PM: *Tele volt a gép?*

PGY: Tele. Lehet, hogy éppen pont egy hely volt még. Mondta a tolmács, hogy ezt elég nehéz elintézni, mondtam, hogy kérem, hogy ezt akkor is intézze el, mert nekem muszáj mennem.

PM: *Mit éreztél, mi van, hogyha nem megy?*

PGY: Nem tudom, valami olyat, hogy ideg-összeroppanást kapok. Pedig tényleg nem vagyok hisztérikus természet, és három napot kellett volna még kibírni. De úgy éreztem, hogy ebből elég volt.

Ez a frölygőn város Tallin,
nem hegyre vatta nyomat Stallerin,
bálats kennek, kassnerően enem
kragam it, sajnos hola ap
hisz roborge tovább lendyőalba.
De elöb, míg lemeget a kávéházban
languntat enus, asutan hisz a kerys-
pakra. Szervantok

Gy.